

Ангела Шумілова,

<https://orcid.org/0000-0003-4731-2346>,

молодша наукова співробітниця,

відділ науково-бібліографічної інформації,

Національна бібліотека України імені В. І. Вернадського (м. Київ, Україна)

просп. Голосіївський, 3, Київ, 03039, Україна

e-mail: AngelaShumil@gmail.com

ІНФОРМАЦІЙНО-КОМУНІКАЦІЙНІ ТЕХНОЛОГІЇ ТА ІНФОРМАЦІЙНІ РЕСУРСИ БІБЛІОТЕК – ПЛАТФОРМА ДЛЯ РЕАЛІЗАЦІЇ ЗАВДАНЬ ОЧНО-ДИСТАНЦІЙНОЇ ОСВІТИ ПІД ЧАС ВОЄННОГО СТАНУ В УКРАЇНІ

Мета статті – відображення роботи бібліотек у контексті єдиної освітньо-наукової системи та процесу застосування інформаційно-комунікаційних технологій, інформаційних ресурсів бібліотек під час воєнного стану в Україні. **Методи дослідження.** Застосовано загальнонаукові методи: аналіз, синтез, порівняння, узагальнення. **Наукова новизна** отриманих результатів полягає в аргументуванні необхідності створення потужної інформаційної бази з використанням сучасних освітніх технологій, які ґрунтуються на фондах бібліотечних установ, інформаційних, мережах і мультимедійних засобах, а також є важливим стратегічним ресурсом, покликаним забезпечити кардинальні зміни в освітньому процесі під час воєнного стану. **Висновки.** Розкрито об'єктивну зумовленість і потребу інформатизації освітньо-наукового процесу як засобу швидкісної передачі інформації, розширення об'єму знань та інтелектуальних можливостей здобувачів освіти. Показано функціональні особливості бібліотек: застосування інформаційно-комунікаційних технологій, інформаційних ресурсів у забезпеченні науковою інформацією здобувачів освіти як під час навчального процесу, так і в процесі впровадження в практику результатів цієї діяльності.

Ключові слова: воєнний стан, інформаційні ресурси, дистанційне навчання, інформаційно-комунікаційні технології.

Актуальність теми дослідження. Інноваційна освіта орієнтована не стільки на передачу знань, які постійно оновлюються, скільки на оволодіння базовими компетенціями, що дають змогу за мірою необхідності набувати знання самостійно. Як визначено у Національній доктрині розвитку освіти та Законі України «Про вищу освіту» (2014), пріоритетом у розвитку безперервної освіти є впровадження інформаційно-комунікаційних технологій (далі ІКТ), що забезпечують подальше

А. Шумілова.

удосконалення навчально-виховного процесу, доступність і ефективність освіти, підготовку молодого покоління до життя [7]. З погляду освітньої стратегії України найголовнішим є створення відповідних умов для реалізації головної мети освіти.

Застосування новітніх інформаційно-комунікаційних технологій забезпечує оперативне доставляння замовникам (освітнім закладам, здобувачам освіти) інформаційно-аналітичної продукції, покращує зворотний зв'язок, а також збільшує кількість користувачів цієї продукції. Використання інтернет-простору сприяє активнішому поширенню інформації, зокрема наукової, необхідної для підвищення ефективності навчання. Особлива увага приділяється висвітленню специфіки роботи бібліотек, пов'язаних зі змінами в освітньому процесі, викликаних воєнним станом в Україні впродовж 2022–2023 рр. Наразі бібліотеки – універсальні інформаційні центри, тісно пов'язані з загальнодержавним процесом у контексті допомоги суб'єктам освітнього процесу. Розбудова електронного науково-інформаційного простору відбувається за участі багатьох бібліотек, зокрема академічних, наукових, університетських, шкільних та інших учасників інформаційного ринку. Бібліотеки створюють різноманітні електронні ресурси, зокрема бази даних, сайти, портали, електронні каталоги, цифрові бібліотеки, відкриті архіви тощо. Цифрові технології та ресурси бібліотек як сучасних інформаційних центрів своєю інформаційно-аналітичною продукцією, блоками матеріалів із публікаціями ЗМІ, науково-популярними матеріалами різноманітної тематики істотно сприяють підвищенню ефективності освітнього процесу.

Аналіз досліджень і публікацій. Питання становлення, сучасного етапу розвитку та інноваційних підходів до організації освітнього процесу для фахівців бібліотечно-освітньої сфери України висвітлено у працях Н. Бачинської, І. Давидової, Н. Кушнарєнко, О. Мар'їної, Т. Новальської, І. Тимошенко, А. Соляник, І. Штефана, Г. Шемаєвої та багатьох інших. До досліджень медіапростору та дистанційних форм роботи книгозбірень виявляють високий інтерес і українські педагоги: Н. Бачинська, Д. Дейч, В. Загуменна, В. Касьян, О. Кузьменко, О. Матвієнко, В. Мудроха, Г. Салата. У період воєнного стану ці дослідження є надзвичайно актуальними. Питання впровадження електронних ресурсів, баз даних бібліотек закладів вищої освіти розробляли Л. Кислюк, Н. Кунанець, М. Майстришена, Л. Міліціна, А. Ржеуський. У спільному дослідженні науковців Л. Кононенко, О. Оришака, Є. Селіщева наголошено, що цифровізація потребує забезпечення суспільства висококваліфікованими спеціалістами

відповідного рівня. Серед науковців Національної бібліотеки України імені В. І. Вернадського дослідження теоретичних аспектів, різних форм навчання, тематик заходів з метою підвищення кваліфікації бібліотечних працівників проводили О. Клименко, А. Свобода, Н. Смаглова, О. Сокур, Г. Солоїденко та ін.

Мета статті – відображення роботи бібліотек у контексті єдиної освітньо-наукової системи та процесу застосування інформаційно-комунікаційних технологій, інформаційних ресурсів бібліотек під час воєнного стану в Україні.

Виклад основного матеріалу. Функціонування системи освіти в умовах воєнного стану в Україні, який було оголошено Указом Президента № 64/2022 «Про введення воєнного стану в Україні», характеризується інтенсивним пошуком нових підходів до навчання, інноваційних форм організації освітнього процесу, ефективних ІКТ. 17 листопада 2023 р. Національна академія педагогічних наук (далі НАПН) України провела загальні збори, на яких було обговорено проблематику вищої освіти та її подальшого розвитку, зокрема питання про труднощі провадження наукової та інноваційної діяльності, обмеження реалізації міжнародної співпраці, загострення проблеми забезпечення рівного доступу до якісної вищої освіти, проблема невідповідності кваліфікацій випускників вимогам ринку праці тощо. На зборах було представлено доповідь «Вища освіта в умовах воєнного стану та післявоєнного відновлення України: виклики і відповіді», за загальною редакцією В. Г. Кременя. Питання науково-методичного забезпечення цифровізації освіти України ґрунтовно подали у доповіді загальним зборам НАПН України науковці В. Кремень, В. Биков, О. Ляшенко, О. Топузов, О. Пінчук, Ю. Мальований, С. Литвинова, В. Луговий.

Суворі реалії сьогодення поставили нові завдання перед суспільством. У багатьох країнах світу з кожним роком набуває популярності дистанційна освіта. Стрімкий розвиток дистанційної освіти зумовлено експоненціальним зростанням потреб в освіті та сучасною світовою тенденцією до створення глобальних відкритих освітніх і наукових систем, які дозволяють, з одного боку, розвивати систему нагромадження та поширення знань, а з іншого – надавати доступ до різноманітних ресурсів широким верствам населення. У зв'язку з оголошенням воєнного стану в Україні заклади освіти було переведено на очно-дистанційну форму навчання. Вимоги до проведення різних видів занять у дистанційному

А. Шумілова.

режимі наведено в Наказі МОН України «Про заходи щодо організації та проведення освітнього процесу в осінньому семестрі 2020/2021 навчального року» № 7-148 від 21.08.2020. Механізм забезпечення здобуття повної загальної середньої освіти за дистанційною формою визначено Положенням про дистанційну форму здобуття повної загальної середньої освіти, затвердженим наказом Міністерства освіти і науки України від 08.09.2020 № 1115, зареєстрованим у Міністерстві юстиції України 28 вересня 2020 року за № 941/35224. У процесі дистанційного навчання в Україні використовувалися дистанційні курси – інформаційні продукти, які є достатніми для навчання за окремими навчальними дисциплінами. Зокрема, Prometheus (започатковано у 2014 р.), EdEra, Lingva.Skills, ВУМ (відкритий університет Майдану). Нові методи роботи зі здобувачами освіти набули розвитку в інформаційному середовищі епохи електронних комунікацій, яка кардинально змінила умови для освіти, культурного обміну і взаємодії, міжособистісного спілкування, стираючи часові, просторові та мовні бар'єри.

Час показав, що швидше переналаштуватися на дистанційне навчання в Україні можуть здобувачі освіти, які мають середню, професійну, незакінчену вищу освіту, а також ті, що мають можливість виконувати дистанційно необхідні завдання за допомогою освітніх технологій, зокрема інформаційних технологій навчання. Як зазначив Г. Селевко, на практиці інформаційними технологіями називають ті, що використовують спеціальні технічні інформаційні засоби (комп'ютер, аудіо, кіно, відео). Термін «інформаційно-комунікаційні» є об'єднуючим для різних варіантів технологій та вказує на специфіку інтерактивного навчання – діалог у системі «користувач – комп'ютер». На практиці технологія використовується у трьох варіантах: «проникаюча» (застосовується у процесі вивчення певних тем, розділів для розв'язання конкретних дидактичних завдань); «основна» (визначальна, особливо у складі технологій програмованої та дистанційної форм навчання тощо); монотехнологія (увесь процес навчання й управління, зокрема і всі види діагностики та моніторинг, ґрунтується на використанні комп'ютера). Для здійснення дистанційного навчання необхідно забезпечити інтеграцію цифрового та очного середовища. Головною метою є забезпечення загальнонаціонального доступу до освітніх ресурсів шляхом використання сучасних інформаційних і телекомунікаційних технологій для реалізації громадянами права на освіту. У Законі України «Про освіту» (2017) зазначається, що

«кожен має право на доступ до публічних освітніх, наукових та інформаційних ресурсів» [8]. При цьому одним із базових принципів реформування освіти в Україні є «інтеграція у міжнародний освітній та науковий простір», що потребує доступу до електронних ресурсів.

До основних завдань у сфері розвитку освіти можна віднести створення Єдиної освітньої платформи та довідкової системи, інформаційно-ресурсного центру з упровадження ІКТ у сферу освіти, розроблення сховища для електронних навчальних ресурсів та їхня інтегрованість з освітнім процесом, розвиток і поширення цифрових ресурсів та e-сервісів, полегшення та організація доступу до відкритих освітніх ресурсів і підтримка інтерактивних освітніх можливостей, запровадження системної інтегрованості інформаційних технологій в освіті, що підтримують процеси навчання, наукових досліджень та організаційного управління. Сьогодні існує безліч популярних платформ, що підтримують адміністрування освітнього простору, включаючи використання автоматизованих інформаційних систем (зокрема, довідкових і пошукових), формування баз даних, створення власних банків нормативної інформації, застосування хмарних, супутникових, мережових і кейс-технологій тощо.

У сучасних умовах масової інтеграції в мережу Інтернет робота бібліотек не залишається осторонь інновацій. Сторінки бібліотек у соціальних мережах в основному перенаправляють трафік своїх користувачів на «материнський сайт», бо поряд із власною інформацією у стрічці новин розміщують інформацію, запозичену на офіційних сайтах надавачів первинної інформації. Зокрема, дублюється також інформація про діяльність різних бібліотек: виставки, запрошення на перегляди нової літератури тощо. У листопаді 2003 р. Міжнародна федерація бібліотечних асоціацій і установ провела конференцію «Бібліотеки – серце інформаційного суспільства», на якій було зазначено, що бібліотеки – це невід’ємна частина світового соціокультурного простору; соціальні інститути суспільства і, насамперед, освітньо-інформаційні центри, що становлять невід’ємну частину освітнього простору. Мова йде про розгалужену систему інформаційного забезпечення. Тут велика роль належить Інтернету. Важлива функція бібліотек – створення електронного ефективного довідкового апарату. За сучасних умов вона має два аспекти: інформування про видання на традиційних носіях і про ресурси, до яких надається доступ у мережі Інтернет. Ярошенко Т. О. у статті «Дистанційне навчання в системі вищої освіти: сучасні тенденції» (2019) висвітлює

А. Шумілова.

проєкт упровадження очно-дистанційного (змішаного) навчання в Національному університеті «Києво-Могилянська академія» та способи залучення викладачів і студентів до роботи з навчальною онлайн-платформою DistEdu. Наразі фахівці Наукової бібліотеки Національного університету «Києво-Могилянська Академія» (далі НаУКМА) виконують дослідження за темою «Сучасні інформаційно-комп’ютерні технології в бібліотеці». Щороку в НаУКМА проходить Міжнародна науково-практична конференція «Наукова комунікація в цифрову епоху». Серед основних питань конференції – створення і використання наукових електронних ресурсів. Фахівцями Державної науково-педагогічної бібліотеки (далі ДНПБ) України імені В. О. Сухомлинського розроблено колекцію «Віртуальний читальний зал освітянина», до якого входить рубрика «Освіта в умовах війни», яка вміщує нормативно-правові акти, видані під час воєнного стану в Україні, матеріали з медичної та психологічної допомоги, поради щодо інформаційного супротиву агресорові тощо. Ресурс знайомить із науково-педагогічною базою видань ДНПБ України ім. В. О. Сухомлинського і надає доступ до українського сегменту мережі Інтернет. Також науковими співробітниками бібліотеки виконується дослідження за темою «Освітнянські бібліотеки як суб’єкт проектування освітнього середовища в умовах цифровізації», зокрема аналіз та створення власних інформаційних ресурсів на допомогу здобувачам освіти. Стаття Годецької Т. «Проблематика цифрової компетентності в науковому доробку українських дослідників» (2023), яка відображає проблематику формування та розвитку цифрової компетентності суб’єктів освітньої діяльності, стала результатом наукового дослідження за темою «Інформаційно-аналітичний супровід освіти і педагогіки: вітчизняний і зарубіжний досвід» (2023–2025).

Активізація очно-дистанційної форми навчання, можливості якої дають змогу підняти процес безперервної освіти на якісно новий рівень, відкрила широкі перспективи для сучасних бібліотек, комунікативна діяльність яких також зазнає відповідних змін. Зокрема, суттєво змінюються функції багатьох бібліотек, що безпосередньо долучаються до виконання освітніх завдань, допомагають своїм користувачам адаптуватися в інформаційному суспільстві. На увагу заслуговує доповідь кандидата історичних наук, директорки Інституту бібліотекознавства Національної бібліотеки України імені В. В. Вернадського (далі НБУВ) Василенко О. М. «Інформаційно-комунікаційна діяльність бібліотек у контексті забезпечення інформаційно-

знанневих потреб суспільства», яку було виголошено на Міжнародній науковій конференції «Бібліотека. Наука. Комунікація: формування національного інформаційного простору» (Київ, 4–6 жовт. 2016 р.). У доповіді наголошено на зростанні інформаційної та комунікативної функцій бібліотеки, зокрема інформаційно-комунікаційну діяльність наукової бібліотеки розглянута як комплекс взаємопов'язаних процесів, спрямованих на створення інформаційних продуктів і надання бібліотечно-інформаційних послуг з метою задоволення інформаційно-знанневих потреб суспільства [2, с. 20–22]. Українські бібліотеки вважаються платформою для реалізації завдань очно-дистанційної освіти, здійснюють сервісну підтримку здобувачів освіти, водночас як центри довідкової інформації і комунікативний центр.

З огляду на освітні потреби суспільства знань, принциповим стає не просто забезпечення вільного доступу до освітніх ресурсів, а перетворення бібліотек на потужні інтерактивні центри відкритої освіти, в яких, окрім ресурсної підтримки, здійснюватиметься також ефективне управління освітнім процесом. Майбутнє бібліотек безпосередньо пов'язане із забезпеченням доступу до каталогів і документів через створення мереж різного рівня та удосконалення комунікацій. Адже провідне завдання бібліотеки – допомогти віднайти і надати необхідну користувачеві інформацію. Під час воєнного стану в Україні університетські бібліотеки стали потужними освітніми, дослідницькими та науково-технічними центрами підготовки здобувачів освіти, які орієнтовані на створення глобального інформаційно-освітнього простору.

Розвиток сучасних інформаційно-комунікаційних технологій, їхнє активне впровадження вносить зміни у вимоги до форм і методів представлення інформації, що впливає на політику комплектування бібліотек, в якій мають бути враховані всі види носіїв інформації, методи їхнього придбання, опрацювання, зберігання і забезпечення доступу до них. Постійне функціонування, поповнення «Електронного репозитарію наукових публікацій» сприяє якісному забезпеченню освітнього процесу. Бібліотеки формують свої фонди електронних документів сучасною науковою, навчальною літературою, в якій висвітлюються найактуальніші проблеми суспільства, освіти, науки, а також забезпечують інформаційну підтримку навчально-методичних розробок і наукових досліджень. Основними вимогами добору документів до електронного фонду є їхня наукова, інформаційна цінність та актуальність [5, с. 27].

Реалії сучасного життя ставлять бібліотеку перед необхідністю постійно і гнучко змінюватися: удосконалювати структуру обслуговування, запроваджувати нові сервіси, послуги та продукцію, розширювати сфери взаємодії між бібліотеками та іншими установами. Цей процес вимагає підвищення кваліфікації бібліотечних працівників. Згідно Закону України «Про бібліотеки і бібліотечну справу» (розділ VIII, ст. 24): «Центральний орган виконавчої влади, що реалізує державну політику у сферах культури та мистецтв: організує підготовку та перепідготовку бібліотечних кадрів, підвищення їх кваліфікації; сприяє науковим дослідженням, методичному забезпеченню бібліотечної справи» [6]. Важливість підвищення кваліфікації працівників бібліотечної мережі НАН України викладено у дослідженнях О. Клименко та О. Сокур «Розбудова системи підвищення кваліфікації бібліотекарів у Національній бібліотеці України імені В. І. Вернадського: від традицій до інновацій» [3] та у статті А. А. Свободи, Н. І. Смаглової «Професійна підготовка бібліотечних кадрів як важливий чинник технологічних перетворень у бібліотеках НАН України» [9]. Для підвищення професійної кваліфікації бібліотекарів практики бібліотечної справи, як національних, так і обласних бібліотек, проводять консультування, інформування, анкетування, семінари, лекційні заняття, конференції, галузеві вебінари. Онлайн-навчання набувають все більшої популярності. О. Сокур у статті «Бібліотечна онлайн освіта» репрезентує огляд українських онлайн-платформ, які надають працівникам бібліотек ефективні інструменти для покращення фахових компетенцій, здобуття нових знань і корисних навичок. Запропоновані онлайн-платформи доповняють актуальною інформацією професійні знання бібліотекарів, покращають виконання професійних обов'язків та завдань, які постали у період воєнного стану в Україні [10]. У бібліотеках України створено умови, які стимулюють самоосвіту і саморозвиток особистості, потребу в самостійному пошуку, відборі та використанні інформації, уміння критично її оцінювати. Інформаційна робота бібліотеки сприяє активізації освітнього процесу в цілому, інформаційній підтримці навчальних програм, засвоєнню здобувачами освіти знань із професії та суміжних наук, підготовці до олімпіад, конкурсів професійної майстерності, розширенню і поглибленню знань.

В обслуговуванні користувачів важливу роль відіграють і відкриті електронні ресурси бібліотек. Вони надають послуги, що стимулюють читачку ініціативу та розвивають дослідницьку діяльність. Зокрема:

доступ локальним і віддаленим користувачам до повнотекстових баз даних; послуги довідкового характеру з можливістю виконання читацьких інформаційних запитів; підтримка дистанційної освіти; співпраця бібліотекарів, учених, викладачів із метою формування, поширення наукової та навчальної інформації. Як зазначає О. М. Бичко, «Дослідження, які регулярно проводяться у різних країнах світу, виявили, що значна частка користувачів Інтернету розпочинають пошук потрібної інформації на пошукових сайтах і лише 1% – на web-сторінці бібліотеки» [1]. Саме тому так динамічно зростає застосування веборієнтованих інтерфейсів, звичних для інтернет-відвідувачів. Упровадження інноваційних технологій змінило форми та методи інформаційно-бібліографічної роботи, яка спирається на використання нових джерел інформації, введення сучасних послуг тощо.

З огляду на вимоги часу, бібліотеки світу дедалі більше орієнтуються на поповнення фонду електронними виданнями, а не документами на паперовій основі. Бібліотеки накопичують, зберігають і розповсюджують знання. Їхня основна роль – подолання дефіциту інформації, покращення інформаційного обслуговування користувачів на підґрунті поєднання традиційних і електронних джерел інформації. Наразі провідні бібліотеки працюють із колекцією друкованих видань та електронними ресурсами (е-книгами, е-бібліотеками, е-журналами, базами даних тощо). Використовуючи новітні технології, книгозбірні під час воєнного стану намагаються якомога повніше забезпечити інформаційні потреби здобувачів освіти.

Для виконання головних завдань бібліотеки мають володіти не тільки відповідними ресурсами, а й технологією доставки документів на базі сучасних засобів телекомунікацій. Така ситуація вказує на те, що інформаційне обслуговування сучасних користувачів на базі впровадження автоматизованих бібліотечних інформаційних систем (АБІС) має постійно вдосконалюватися. Водночас і робота бібліотечного фахівця вимагає вміння визначати стратегію пошуку, ефективно використовувати класифікаційні схеми, спеціальні рубрики, тезауруси тощо. Сучасні технології дозволили здійснити переклад накопиченої інформації в електронну форму та створити принципово нові інформаційні ресурси, до яких відносяться електронні бібліотеки. За інформацією Міністерства культури та інформаційної політики, за фінансової підтримки проекту ЮНЕСКО, у співпраці з Міжнародною федерацією бібліотечних асоціацій та установ (IFLA) в Україні розпочали створювати Національну електронну

А. Шумілова.

бібліотеку України (НЕБУ). Від НЕБУВ до складу робочої групи увійшла К. В. Лобузін – знаний науковець у галузі автоматизованих інформаційно-пошукових систем та мов, систем організації знань, бібліотечних технологій, яка наразі очолює проєкт із підтримки, наповнення та обслуговування електронної бібліотеки «Україніка».

Варто звернути увагу і на національний інноваційний проєкт «ELibUkr» – «Електронна бібліотека України: створення Центрів знань в університетах України», що об'єднує книгозбірні закладів вищої освіти, національні бібліотеки та інші українські організації. Засновниками є Національний університет «Кієво-Могилянська академія», Чернівецький національний університет імені Ю. Федьковича та Харківський національний університет імені В. Н. Каразіна; серед учасників – Центр технологій та інноваційного менеджменту Нортвестерн Університету (США) та Всеукраїнська асоціація «Інформатіо-Консорціум». Проєкт надає доступ до світових і українських академічних ресурсів, а також інтегрує українську науку та бібліотечну справу у світову професійну комунікацію. Електронна бібліотека (digital library) – інтегрована інформаційна система, яка дає змогу накопичувати, зберігати та ефективно використовувати різноманітні колекції електронних повнотекстових і мультимедійних документів, що доступні в зручному вигляді. Основним призначенням електронних бібліотек є надання документів і функціональних можливостей роботи з ними в поєднанні з інформацією, поданою в інших форматах, наприклад, файлів, що містять зображення, звук, анімацію, відео. Порівняно із традиційними електронними базами (далі – ЕБ) такі бібліотеки мають низку істотних переваг: надають доступ віддаленим користувачам; розширюють можливості пошуку інформації та її опрацювання; забезпечують доступ до унікальних документів; надають бібліотекам змогу популяризувати власні фонди у мережі Інтернет, підтримувати інформаційні ресурси в актуальному стані, оскільки оновити електронну версію документа простіше, ніж друковану; дані доступні цілодобово з будь-яких точок виходу в мережу; матеріали представлено в різних форматах (текст, база даних, діаграма тощо); інформаційне середовище може бути інтегровано з новими формами спілкування за допомогою таких технологій, як електронна пошта і телеконференції. ЕБ бібліотек містять оцифровані версії документів різних типів: текст, графіку, картографічні матеріали, аудіо- та відеозаписи, мультимедійні об'єкти, енциклопедії, електронні книги, журнали. Власна інформаційно-аналітична продукція,

забезпечення швидкого доступу до масивів електронної інформації, орієнтована на потреби різних груп здобувачів освіти, сприяють розширенню бібліотечного комунікативного простору, його змістовому наповненню та організації комунікативних осередків для інтелектуального розвитку освіти, міжособистісного спілкування, проведення дозвілля тощо.

Для отримання інформації дистанційно бібліотеки України відкрили доступ до багатьох міжнародних ресурсів, зокрема: до «Інформаційного ресурсу» LIBRARIA™, Web of Science, наукометричної бази SCOPUS Elsevier, ресурсів порталу Springer Link, науково-дослідних баз даних від компанії EBSCO, сервісу «Graftati». Прикладом дистанційної активності може слугувати діяльність Науково-технічної бібліотеки імені Г. І. Денисенка НТУУ «Київський політехнічний інститут імені Ігоря Сікорського», яка пропонує доступ до електронного архіву ELAKPI та 70 наукових повнотекстових зовнішніх баз даних, освітніх і наукових матеріалів університету. Активне медіасередовище має бібліотека Національного політехнічного університету Одеси: окрім доступу до баз даних SCOPUS і Web of Science, вона відкрила доступ до порталу Springer Link та журналів видавництва Wiley [4].

Висновки. У період воєнного стану пріоритетним напрямом є інтеграція бібліотечно-інформаційних ресурсів, застосування сучасних ІКТ, які надають нові можливості забезпечення освітньо-наукового процесу зарубіжними та вітчизняними бібліографічними, реферативними, повнотекстовими інформаційними ресурсами. Українські бібліотеки в умовах сьогодення є базовим елементом культурної, наукової, інформаційної, освітньої інфраструктури країни та залишаються відкритими для співпраці та допомоги. Вони сприяють просвіті, розбудові читаючої та мислячої нації, надають безкоштовний доступ до знань і культурного надбання нації та світу. Розуміючи важливість ролі бібліотек у підтримці освітньої та наукової діяльності, послуги користувачам наразі надаються в онлайн-форматі, зокрема інструкції з користування ресурсами бібліотек, наукові консультації, довідкові послуги, доступ до всіх цифрових колекцій і баз даних. Бібліотеки довели свою життєздатність як важливий соціальний інститут. Цьому сприяло, насамперед, підвищення ролі освіти, впровадження нових ІКТ і кардинальні зміни у свідомості самих працівників бібліотек, які нині мислять креативно та постійно шукають нові форми допомоги своїй країні у важкі часи. Це дає змогу побудувати нову бібліотеку з іншою системою цінностей, пріоритетами в науковій, просвітницькій, культурній діяльності.

Сьогодні успішно діють електронні бібліотеки (URL: <https://sites.google.com/site/osviti/ores/osvita/elektr-biblioteki>), що містять інформаційні ресурси різних напрямів, обсягу та якості, які доступні викладачам, вчителям, здобувачам знань, науковцям через глобальну мережу Інтернет. Бенджамін Дізраелі сказав: «Найбільше добро, яке ти можеш зробити для іншого – не просто поділитися з ним своїми багатствами, але і відкрити для нього його власні» [11]. Перехід від традиційних до інформаційно-комунікаційних технологій розширює географічні межі діяльності бібліотек, надає їм можливість спільно використовувати свої інформаційні ресурси та забезпечує доступ до інформації, розташованої в різних куточках світу.

Список бібліографічних посилань

1. Бичко О. М. Тенденції розвитку інформаційно-бібліотечної роботи. Бібліотека в освітньому просторі : інформ. бюл. Хмельницький : ХНУ, 2016. № 22 : Інноваційна діяльність у бібліотеках (за матеріалами фахових публікацій). С. 6–17.
2. Василенко О. М. Інформаційно-комунікаційна діяльність бібліотек у контексті забезпечення інформаційно-знанневих потреб суспільства. *Бібліотека. Наука. Комунікація: формування національного інформаційного простору* : матеріали Міжнар. наук. конф. (Київ, 4–6 жовт. 2016 р.) / НАН України, Нац. б-ка України ім. В. І. Вернадського, Асоц. Б-к України, Рада дир. б-к та інформ. центрів – членів МААН. Київ, 2016. С. 20–22.
3. Клименко О., Сокур О. Розбудова системи підвищення кваліфікації бібліотекарів у Національній бібліотеці України імені В. І. Вернадського: від традицій до інновацій. *Записки Львівської національної наукової бібліотеки України імені В. Стефаника*. 2019. Вип. 11(27). С. 550–558.
4. Перелік відкритих е-архівів (репозитаріїв) навчально-наукових інституцій України. URL: <https://otd.dniprorada.gov.ua/perelik-vidkrytykh-e-arkhiviv-repozytariyiv-navchalno-naukovykh-instytutsiy-ukrayiny/>
5. Подуфала Ю., Рябець І. Інформаційне забезпечення комплектування документно-інформаційними ресурсами бібліотеки ВНЗ. *Вісник Книжкової палати*. 2016. № 2. С. 26–28.
6. Про бібліотеки і бібліотечну справу : Закон України. *Відомості Верховної Ради України* (ВВР). 1995. № 7. Ст. 45.
7. Про вищу освіту : Закон України від 01.07.2014 р. № 1556-VII. *Верховна Рада України. Законодавство України* : вебпортал. URL: <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/1556-18/page>
8. Про освіту : Закон України від 05.09.2017 р. № 2145-VIII. *Верховна Рада України. Законодавство України* : вебпортал. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2145-19>

9. Свобода А. А., Смаглова Н. І. Професійна підготовка бібліотечних кадрів як важливий чинник технологічних перетворень у бібліотеках НАН України. *Бібліотечно-бібліографічні кваліфікації та інформаційно-пошукові системи* : тези доп. Міжнар. наук. конф. Київ, 1995. С. 85–86.

10. Сокур О. Л. Бібліотечна онлайн освіта. *Робота бібліотек наукових установ Національної академії наук України у 2020 році* : інформ.-аналіт. огляд. 2021. Вип. 26. С. 142–148.

11. Цитати відомих особистостей. URL: <https://ru.citatty.net/tsitatty/617835-bendzhamin-dizraeli-velichaishee-dobro-kotoroe-ty-mozhesh-sdelat-dlia-dr/>.

References

1. Bychko, O. M. (2016). Tendentsii rozvytku informatsiino-bibliotечноi roboty [Trends in the development of information and library work]. *Biblioteka v osvithnomu prostori*: inform. biul. Vol. 22, 6-17. Khmelnytskyi, Ukraine. [In Ukrainian].

2. Vasylenko O. M. (2016, October 4-6). Informatsiino-komunikatsiina diialnist bibliotek u konteksti zabezpechennia informatsiino-znannievykh potreb suspilstva [Information and communication activity of libraries in the context of providing information and knowledge needs of society]. *Library. Science. Communication: formation of the national information space. Proceedings of the International Scientific Conference*. (pp. 20-22). Kyiv, Ukraine. [In Ukrainian].

3. Klymenko, O., & Sokur, O. (2019). Rozbudova systemy pidvyshchennia kvalifikatsii bibliotekariv u Natsionalnii bibliotetsi Ukrainy imeni V. I. Vernadskoho: vid tradytsii do innovatsii [Development of the system of professional development of librarians in the V. I. Vernadskyi National Library of Ukraine: from traditions to innovations]. *Zapysky Lvivskoi natsionalnoi naukovoї biblioteky Ukrainy imeni V. Stefanyka*, 11, 550-558. [In Ukrainian].

4. Perelik vidkrytykh e-arkhiviv (repozytariiv) navchalno-naukovykh instytutsii Ukrainy [List of open e-archives (repositories) of educational and scientific institutions of Ukraine]. Retrieved from <https://otd.dniprorada.gov.ua/perelik-vidkrytykh-e-arkhiviv-repozytariiv-navchalno-naukovykh-instytutsiy-ukrayiny/> [In Ukrainian].

5. Podufala, Yu., & Riabets, I. (2016). Informatsiine zabezpechennia komplektuvannia dokumentno-informatsiinymy resursamy biblioteky VNZ [Information provision of document and information resources of the library of higher educational institutions]. *Visnyk Knyzhkovoї palaty*, 2, 26-28 [In Ukrainian].

6. Verkhovna Rada Ukrainy (1995). Pro biblioteku i bibliotечnu spravu [About libraries and librarianship]: Zakon Ukrainy. *Vidomosti Verkhovnoi Rady Ukrainy (VVR)*, 7. [In Ukrainian].

7. Verkhovna Rada Ukrainy (2014). Pro vyshchu osvitu [On higher education]. *Zakonodavstvo Ukrainy: web-portal*. Retrieved from <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/1556-18/page> [In Ukrainian].

8. Verkhovna Rada Ukrainy (2017). Pro osvitu [On education]. *Vidomosti Zakonodavstvo Ukrainy: web-portal*. Retrieved from <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2145-19> [In Ukrainian].

А. Шумілова.

9. Svoboda, A. A., & Smahlova, N. I. (1995). Profesiina pidhotovka bibliotечnykh kadriv yak vazhlyvyi chynnyk tekhnolohichnykh peretvoren u bibliotekakh NAN Ukrainy [Professional training of library staff as an important factor of technological transformations in the libraries of the NAS of Ukraine]. In *Library and bibliographic qualifications and information and search systems. Proceedings of the International Scientific Conference* (pp. 85-86). Kyiv, Ukraine. [In Ukrainian].

10. Sokur, O. L. (2021). Bibliotечna onlain osvita [Online library education]. *Робота бібліотек науковий установ Natsionalnoi akademii nauk Ukrainy u 2020 rotsi*, 26, 142-148. [In Ukrainian].

11. Tsyatty vidomykh osobystostei [Quotes of famous personalities]. Retrieved from <https://ru.citatty.net/tsitatty/617835-bendzhamin-dizraeli-velichaishee-dobro-kotoroe-ty-mozhesh-sdelat-dlia-dr/> [In Ukrainian].

Angela Shumilova,

<https://orcid.org/0000-0003-4731-2346>,

Junior Research Associate,

Department of Scientific and Bibliographic Information,

V. I. Vernadskyi National Library of Ukraine (Kyiv, Ukraine)

Holosiivskyi Avenu, 3, Kyiv, 03039, Ukraine

e-mail: AngelaShumil@gmail.com

INFORMATION AND COMMUNICATION TECHNOLOGIES AND LIBRARY INFORMATION RESOURCES – A PLATFORM FOR THE IMPLEMENTATION OF CORRESPONDENCE AND DISTANCE EDUCATION TASKS DURING MARITAL STATE IN UKRAINE

The purpose of the article is to reflect the work of libraries in the context of a unified educational and scientific system, the process of using information and communication technologies, information resources of libraries during the martial law in Ukraine. **Research methods.** General scientific methods are applied: analysis, synthesis, comparison, generalization. **The scientific novelty** of the obtained results lies in the need to create a powerful information base using modern educational technologies, which are based on the funds of library institutions, information networks and multimedia tools, and are also an important strategic resource designed to ensure radical changes in the educational process during martial law. **Conclusions.** The objective conditions and the need for informatization of the educational and scientific process as a means of rapid transfer of information, expansion of the scope of knowledge and intellectual capabilities of education seekers have been revealed. The functional features of libraries are shown: the use of information and communication technologies, information resources in providing scientific information to students both during the educational process and in the process of implementing the results of this activity into practice.

Keywords: martial law, information resources, distance learning, information and communication technologies.

Стаття надійшла до редакції 07.12.2023 р.